پارسیان دژ
تاریخ، فرهنگ و میراث ایران

مجموعهٔ مقاله‌ها
نسخهٔ ماندگار

حکومت ساسانیان

ساسانیان از آغاز تا پایان-مهارتها قسمت دوم

نویسنده: شمشاد امیری خراسانی
انتشار: ۴ اردیبهشت ۱۳۹۱ · ۱۳ دقیقه مطالعه

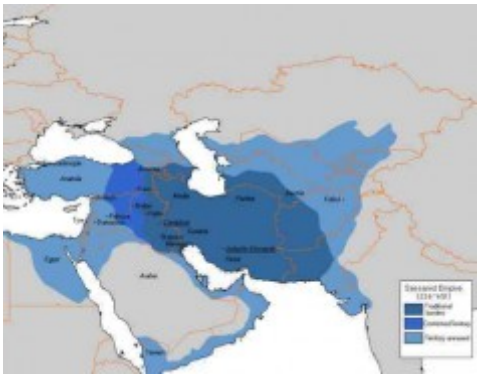

چکیدهٔ مقاله

ساسانیان از آغاز تا پایان-مهارتها قسمت دوم(برای دیدن قسمت اول اینجا کلیک کنید) (بهرام پنجم) در قرن پنجم میلادی و پس از شاپور دوم ، ده تن از پادشاهان ساسانی حکومت کرده اند که از همه مشهور تر بهرام پنجم معروف به بهرام گور است . در این قرن یکی از مسائل مهم جامعه ساسانی ، مسئله مسیحیان بود . در قرن چهارم میلادی مسیحیت و مذهب رسمی روم گردید . حمایت دولت روم از مسیحی تبرای دولت ساسانی مشکلات جدیدی را به وجود آورد . زیرا تعدادی از ساکنان مرزهای غربی ایران و بخصوص در ارمنستان عده زیادی مسیحی شده بودند .

پارسیان دژ / حکومت ساسانیان

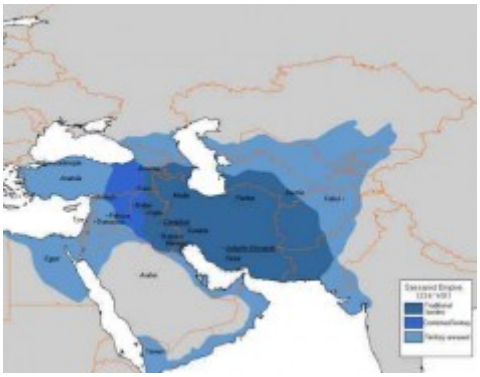

ساسانیان از آغاز تا پایان-مهارتها

قسمت دوم(برای دیدن قسمت اول اینجا کلیک کنید)

(بهرام پنجم)

در قرن پنجم میلادی و پس از شاپور دوم ، ده تن از پادشاهان ساسانی حکومت کرده اند که از همه مشهور تر بهرام پنجم معروف به بهرام گور است . در این قرن یکی از مسائل مهم جامعه ساسانی ، مسئله مسیحیان بود .

در قرن چهارم میلادی مسیحیت و مذهب رسمی روم گردید . حمایت دولت روم از مسیحی تبرای دولت ساسانی مشکلات جدیدی را به وجود آورد . زیرا تعدادی از ساکنان مرزهای غربی ایران و بخصوص در ارمنستان عده زیادی مسیحی شده بودند . مسیحیان که از نظر امور دینی خویش متوجه مرکز دینی خود امپراتوری روم شرقی بودند . مدام از جانب دولت ساسانی به اتهام همراهی و همکاری با رومیان تحت فشار قرار می گرفتند . بعلاوه چون هر روز تعدادی از ایرانیان مسیحی می شدند . این امر بر دولت ساسانی و موبدان گران می آمد این گونه امور اوضاع داخلی ایران را نابسامان می ساخت و فرصت به موبدان و بزرگان میداد که می خواستند از سرکوب مسیحیان به سود خود بهره برداری کنند . چنانکه بارها در خصوص اینکه با موبدان با مسیحیان رفتار خوبی نداشتند میان آنها و شاهان ساسانی اختلاف به وجود آمد زیرا شاهان خواستار رفتار خوبی با مسیحیان بودند .

...

(جنگهای بهرام پنجم)

در زمان سلطنت بهرام پنجم مسئله مسیحیان موجب اختلاف مجدد میان ایران و روم گردید . در نتیجه طرفین برای جنگی دوباره آماده شدند . اما هجوم قوم بیابانگر هیاطله به شمال خراسان ، پرداختن به آن را برای بهرام پنجم ضروری تر ساخت . نقشه بهرام در برابر هیاطله غافلگیر ساختن آنان بود و چنین نیز شد . در نتیجه هیاطله درهم شکستند و تا آن سوی رود جیهون فرار کردند . پس از دفع هیاطله جنگ ایران و روم اغاز گردید و با وجود سالها ادامه یافتن لیکن هیچ یک از طرفین غلبه قطعی نیافتند . در نتیجه راضی به صلح شدند . در این صلح مقرر شد

مسیحیان در ایران و زرتشتیان در روم آزادی داشته باشند . اما به دلیل مخالفت موبدان به این قرار عمل نشد .

(قباد و مسئله مزدکیان)

هنگامی که قباد پادشاه ساسانی در سال ۴۸۷ میلادی به سلطنت رسید ،

دولت ساسانی دچار مشکلات فراوانی شده بود .

این مشکلات به طور خلاصه عبارت بودند از :

۱-جنگ های خارجی دولت ساسانی هر چند سال یکبار تکرار می شد .

۲-اختلافات پادشاه با بزرگان از جمله مسائلی بود که

دولت ساسانی در اوایل به قدرت رسیدن هر پادشاه جدید شاهد آن بود .

بزرگان (موبدان ، فرماندهان ارتش و ...) که مایل بودند بر قدرت خود بیفزایند و

همیشه در صدد بودند پادشاه را تحت نفوذ خود در آورند .

۳-کشمکش بزرگان با یکدیگر برای کسب امتیازات بیشتر و

مقامات عالیه نیز از کشمکش هایی بود که هیچگاه پایان نیافت .

۴-نظام طبقاتی جامعه ساسانی .

پس از بهرام گور بار دیگر هیاطله حملات خود را از سر گرفتند و

نواحی مرزی را غارت کردند . پیروز از پادشاهان ساسانی که به مقابله با آنان رفته بود

کشته شد . در نتیجه این رویداد ها نابسامانی و مشکلات بسیاری پدید آورد .

و کشمکش بزرگی بر سر تعیین ولی عهد به وجود آمده بود .

در چنین شرایطی یکی از بزرگان که مزدک نام داشت و از ولیعهدی کاوس پسر قباد طرفداری می کرد ، نوانست توجه قباد را به خود جلب نماید . علت توجه قباد به مزدک طرفدارانی بود که از او به دست اورده بود . مزدک در شرایط خشکسالی و مشکل عمومی آذوقه ، خواستار توزیع گندم انبارهای دولتی میان مردم شده بود . همچنین او با دست اندازی نظامیان بر اموال و املاک و اسپوهران در آن شرایط موافق نبود . قباد چون توجه مردم را به مزدک دید ، او را به خود نزدیک کرد و با مشاورت او اقداماتی انجام داد . مزدک و طرفدارانش نیز به حمایت از قباد در برابر بزرگان مخالف او پرداختند . به طوریکه قباد فرصت یافت و بزرگان مخالف را کشت.

اقدامات قباد و مزدک نتوانست به سرعت تمامی بزرگان مخالف را سرکوب سازد و در نتیجه تعدادی از آنان فرصت یافتند تا مخالفت خویش را آشکار کرده دست به اقدام بزنند . در این راه موبدان که از مخالفان مزدک بودند و نیز انوشیروان پسر دیگر قباد با آنان همراهی نمودند . آنان با عنوان کردن ولیعهدی انوشیروان در برابر کاوس حمایت جمعی از درباریان را نیز به دست آوردند . چون این گروه بر مخالفت خود با قباد افزودند و او که اساس سلطنت خانواده خود را در خطر می دید با انوشیروان همراهی کرد و از مزدکیان روی گرداند . به دنبال آن مزدک و هواداران او به قتل رسیدند . ماجرای مزدکیان ظاهرا خاتمه یافت و در پایان این ماجرا انوشیروان پادشاه ایران شد .

(انوشیروان عادل)

انوشیروان در نخستین سالهای سلطنت خود به سرکوب بقایای مزدکیان پرداخت و آن دسته از بزرگان و نظامیانی را که با مزدک همراهی کرده بودند مجازات نمود . انوشیروان در زمان سلطنت خود دست به اصلاحاتی زد از جمله ، شیوه سازماندهی نظامیان را تغیر داد ، آنچنانکه هم نظارت بهتری بر آن اعمال گردد و هم تحرک بیشتری برای مقابله با تهاجمات خارجی داشته باشد . همچنین او روش پرداخت حقوق نظامیان را عوض کرد و بدین ترتیب آنانرا آرام ساخت . از دیگر اقدامات انوشیروان تغییر روش مالیات گیری و رسیدگی به شکایات بود چنانکه مامورانی برای رسیدگی به اعمال حکام و برسی شکایت مردم به ولایات اعزام داشت . این اقدامات بیشتر متکی به توانایی های فردی انوشیروان بود اوضاع را منظم و آرام ساخت . در حقیقت انوشیروان دولت ساسانیان را بار دیگر قدرتمند ساخت و به همین جهت از معروفترین پادشاهان آن سلسله به شمار می رود . در اوایل سلطنت انوشیروان به دلیل نابسامانی اوضاع داخلی او در صدد بر آمد با دولت روم راه دوستی را بپیماید . امپراتور روم ، ژوستی نین نیز چون در نظر داشت در اروپا دست به لشکر کشی هایی بزند پیشنهاد صلح او را پذیرفت . پس از صلح و سازش دو دولت ، ژوستی نین موفق به فتوحات بسیاری در نواحی شمالی شد.انوشیروان از مشاهده قدرتمندی او نگران گردید . تا این زمان او نیز به آرام ساختن اوضاع داخلی موفق شده بود . در نتیجه در جستجوی فرصتی در پی اختلاف دو دولت حیره و غسان به دست آمد . حیره دولتی عربی بود که در مرزهای ایران قرار داشت و تابع دولت ساسانی بود . غسان نیز دولت عربی بود که در شام واقع شده و تابع دولت دولت روم به شمار می رفت . اختلافات میان حیره و غسان و مداخله ژوستی نین فرصت مناسب را برای اعلان جنگ به روم فراهم کرد . لذا او با سپاهی بزرگ به سمت شام حرکت کرد و با فتح آن سرزمین غرامتی سنگین بر رومیان بست . سپس در جنگی دیگر باز بر رومیان شکست وارد ساخت و شرایط خود را به آنها قبولاند . انوشیروان همچنین در جنگهای بعدی توانست با شکست و اخراج حبشی ها از یمن ، کشور یمن را تابع دولت ایران ساختند . همچنین سپاهیان ایران با متحد شدن با ترکان در آسیای مرکزی توانستند شکست سختی به اقوام هیاطله وارد سازند .

(خسرو پرویز)

پس از انوشیروان ، پسرش هرمز چهارم به سلطنت رسید . در زمان او بزرگان کشور قدرت بسیار یافتند و بیشتر وقت هرمز صرف محدود نمودن اعمال آنان گشت . از جمله این بزرگان شخصی به نام بهرام چوبین که از فرماندهان ارتش بود . در آن زمان ترکان به شمال خراسان حمله ور شدند ، بهرام به جنگ علیه آنها رفت و توانست پیروزی بزرگی کسب کند . شهرت فراوان بهرام سبب نگرانی هرمز شد و در بازگشت از بهرام استقبال خوبی نکرد این امر

باعث طغیان بهرام شد ، در شورشی بزرگ هرمز به قتل رسید و بهرام چوبین به پادشاهی ایران رسید . در هنگام شورش یکی از پسران هرمز به نام خسرو پرویز از ایران فرار کرد و پناهنده دولت روم شد ، دولت روم با گرفتن امتیازات فراوان لشکری عظیم در اختیار خسرو پرویز قرار داد . خسرو پرویز توانست با کمک سپاهیان روم بهرام چوبین را شکست دهد و خودش پادشاه ایران شود خسرو پرویز پس از رسیدن به سلطنت برای خود درباری بسیار پرتجمل ترتیب داد . در دربار او مسیحیان که تا آن زمان تحت فشار بودند ، نفوذ بسیار یافتند . زیرا یکی از زنان خسرو به نام مریم دختر امپراتور روم بود و یکی دیگر از زنانش به نام شیرین نیز مسیحی بود . این امر مورد موافقت موبدان نبود اما خشونت خسرو ، امکان نمی داد کسی با او مخالفت کند .

مدتی از سلطنت خسرو پرویز نگذشته بود که پدر زن او قیصر روم طی شورشی به قتل رسید . خسرو پرویز که در جستجوی فرصتی برای کشور گشایی بود ، خونخواهی امپراتور روم را بهانه قرار داد و نیروی عظیمی برای جنگ فراهم ساخت . لشکریان خسروپرویز از دو سمت وارد قلمرو رومیان شدند . یک قسمت از سپاهیان متوجه شام شدند و پس از تصرف سوریه و فلسطین و لبنان به دریای مدیترانه رسیدند

قسمت دیگر سپاه وارد آسیای صغیر شدند و به سوی قسطنطنیه پایتخت روم پیشروی کردند . فتوحات که سپاهیان ایرانی تا این زمان انجام دادند مرهون زحمات وفداکاریهای دو سردار معروف به نامهای شهربراز و شاهین بود . شهربراز در آخرین حد پیشروی خود مصر را نیز فتح کرد و شاهین به دروازه های قسطنطنیه رسید . تا این زمان بیش از ده سال از شروع دوباره جنگهای ایران و روم می گذشت .

هراکلیوس به خسرو پرویز پیشنهاد صلح داد سرداران ایرانی نیز به خاتمه پیشروی نظر داشتند . زیرا سپاهیان ایرانی به سواحل دریای مدیترانه و سیاه رسیده بودند و ادامه نبرد فقط با نیروی دریایی ممکن بود . در حالیکه ایرانیان فاقد نیروی دریایی و روم دارای نیروی دریایی پر قدرتی بود . اما خسرو پرویز که سخت مغرور شده بود و شوق به دست آوردن غنایم بسیار دیگری داشت ، حاضر به صلح نشد . در نتیجه در حالیکه سپاهیان ایرانی خسته شده بودند ، رومیان با تمام توان برای نجات خود وارد جنگ شدند .

نقشه هراکلیوس استفاده از نیروی دریایی برای پیاده کردن نیرو و در نزدیکترین موضع به خاک ایران بود . به همین جهت در حالیکه سپاهیان ایران در عمق خاک روم پیشروی کرده بودند او با لشکریانش در گرجستان از کشتی پیاده شد و به سرعت به سوی آذربایجان یورش آورد . این اقدام او حمله ای به پشت جبهه ایرانیان محسوب می گردید و قبل از آنکه لشکرهای مختلف ایرانی به هم بپیوندند ، آنها را غافلگیر کرده در هم شکست . هراکلیوس در حالیکه شهرها و روستاها را ویران می کرد از آذربایجان به سوی تیسفون پیشروی کرد . فرماندهی سپاهیان ایرانی برای مقابله با او را شخص خسرو پرویز بر عهده داشت .

زیرا شاهین در این زمان مرده بود و شهربراز نیز با قدرت تمام مواضع خود در شام و مصر را حفظ کرده بود . اما خسرو از مقابل هراکلیوس گریخت و ایرانیان را به شکست کشاند . یکی از علل این شکست بدرفتاری خسرو با سرداران و سربازان بود که آنان را بسیار آرزده خاطر ساخته بود .

پس از شکست از روم ، سربازان و سرداران دست به شورش زدند ، خسرو پرویز را دستگیر کرده و به زندان انداختند .

جنگهای خسرو پرویز با رومیان نزدیک به ۲۵ سال طول کشید و تلفات و صدماتی که از این جنگ ها به ایران رسید یکی از عوامل مهم سقوط ساسانیان به شمار می آید .

(سقوط ساسانیان)

بزرگان ناراضی ، خسرو پرویز را در زندان به قتل رسانده و پسرش شیرویه را در سال ۶۲۹ میلادی بر تخت نشاندند . اما او را نیز در همان سال کشته شد . ظرف مدت یک سال سه نفر بر تخت پادشاهی نشستند اما بلافاصله معزول یا مقتول گشتند . در آن زمان دسته بندی و کشمکش بر سر قدرت بسیار زیاد گشت به طوریکه گفته می شود ظرف مدت چهار سال دوازده نفر به سلطنت رسیدند ولی در کار خود موفق نبودند . در این زمان به علت ضعف پادشاهی و ناتوانی در دفع حملات رومیان و اقوام مهاجر وضع کشور بسیار نابسامان گشته بود و یزد گرد سوم آخرین پادشاه ساسانی نتوانست این اوضاع را بهبود بخشد .

(هجوم اعراب به ایران)

در حدود سال ۶۳۳ میلادی برابر با ۱۲ هجری قمری مسلمانان به مرزهای ایران رسیدند . قبل از آن محمد ابن عبدالله طی نامه ای به خسرو پرویز او را به اسلام دعوت کرده بود .

پس از مرگ محمد و در زمان خلافت ابوبکر ، خالدین ولید با سپاهیان عرب به مرزهای ایران در بین النهرین رسید . در مرزهای ایران یکی از روسای قبایل عرب مجاور مرزهای ایران به نام مثنی بن حارثه او را رهنمایی می کرد . تا قبل از خسرو پرویز وظیفه دفاع از مرزهای ایران در برابر بادیه نشینان با دولت حیره بود . اما چون خسرو پرویز دولت حیره را برداشت مرزبانان ایرانی عهده دار مقابله با بادیه نشینان شدند . خالدین ولید در حمله به ایران مرزبانان را شکست داد .

در سال ۱۴ هجری برابر با ۶۳۶ میلادی در جنگ قادسیه لشکریان عرب بر لشکر ایرانیان به فرماندهی رستم فرخزاد پیروز گشتند به دنبال این شکست شهر مدائن پایتخت ساسانیان سقوط کرد . یزگرد سوم به مرکز ایران عقب نشینی کرد . در سال ۲۱ هجری در نزدیکی نهاوند سپاهیان ساسانی در برابر عراب صف آرایی کردند . در این جنگ نیز لشکر ساسانی شکست خورد یزگرد سوم به شمال خراسان فرار کرد اعراب وارد ایران شدند و یکی پس از دیگری شهرها و آبادی ها بدست اعراب نابود شده و سقوط کردند .

در سال ۳۱ هجری یزگرد سوم در شمال خراسان به دست یک آسیابان که طمع لباس ابریشمی و زر بافت او را کرده بود کشته شد و بدین ترتیب در سال ۳۱ هجری برابر با ۶۵۲ میلادی دوران پرشکوه فرمانروایی سلسله ساسانی به پایان رسید .

(هنرها و فنون دوران ساسانی)

از مهمترین آثار بر جای مانده از دوران ساسانیان ، ساختمانهای بزرگی است که از سنگ و گچ ساخته شده اند . این ساختمانها که شامل آتشکده ، کاخ و قلعه می باشند در جای جای ایران به چشم میخورند . در دوره ساسانی شهر

های متعددی ساخته شد که همگی دارای برج و بارو و دیگر امکانات دفاعی بودند . مانند بیشاپور و فیروز آباد(پیروز آباد) در استان فارس ، گندیشاپور ، تیسفون و مانند آنها . در این شهرها آتشکده ، کاخ و قلعه هایی وجود داشته که هنوز آثار آنها بر پاست . کاخ مدائن در نزدیکی بغداد ، قلعه دختر در نزدیکی فیروز آباد و آتشکده فیروز آباد از جمله آنهاست . از بنا های مهم دوره ساسانی گندیشاپور بود که مرکز علمی و آموزشی و به قولی اولین دانشگاه جهان بوده است .

ارجاع به این مقاله

شمشاد امیری خراسانی، «ساسانیان از آغاز تا پایان-مهارتها قسمت دوم»، پارسیان دژ، ۱۳۹۱.

خواندن مقاله و پیوست‌های آن در وب‌سایت پارسیان دژ

نشانی ثابت این نسخه:

https://parsiandej.ir/articles/1268/pdf/2-ساسانیان-از-آغاز-تا-پایان-مهارتها.pdf

آخرین ویرایش مقاله: ۴ اردیبهشت ۱۳۹۱